

Н. А. Соловйова

orcid.org/0000-0002-5211-9447

аспірант

Національної академії Служби безпеки України

ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОГО БАНКУ

Постановка проблеми. Актуальність теми наукової публікації обумовлена необхідністю формування наукового обґрунтованого підходу до визначення категорії правового режиму з припинення діяльності неплатоспроможного банку. Запит на наукову розвідку зазначеного аспекту сформований змінами організаційно-правових основ функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб. Так, із набуттям чинності положень Законів України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів виведення банків з ринку та задоволення вимог кредиторів цих банків» від 30.06.2021 № 1588-IX компетенція Фонду гарантування вкладів фізичних осіб була розширена повноваженнями з припинення діяльності неплатоспроможних банків з ринку, внаслідок чого змінився загальний порядок здійснення відповідних заходів.

У той же час, на сьогодні формування законодавчого забезпечення реалізації повноважень суб'єкту публічної адміністрації із захисту інтересів вкладників та держави у сфері гарантування вкладів фізичних осіб ще не набуло завершеного характеру, що негативно впливає на ефективність використання правових засобів. Саме тому розгляд зазначеної проблематики має достатньо важливе значення для виявлення недоліків й прогалин у правовому регулюванні зазначеної групи суспільних відносин, і як результат - формулювання пропозицій до його вдосконалення.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблематиці характеристики порядку правового регулювання суспільних відносин присвячені численні наукові праці як у загальнотеоретичній, так і в галузевій юридичній літературі. Безпосередньому вивченню правового явища «правовий режим» були присвячені наукові праці Алексєєва С.С., Альохіна О.П., Бахраха Д.М., Битяка Ю.П., Гаращука В.М., Дьяченка О.В., Ісакова В.Б., Кармолицького О.О., Козлова Ю.М., Комісарова О.Г., Кудінова С.С., Кузніченка С.О., Макарейка М.В., Матузова М.І., Малька А.В., Мінки Т.П., Попова Л.Л., Розанова І.С., Саакяна М.Б., Спаського А.С., Талалая Д.В., Тихомирова Ю.А. та багатьох інших. Окремі питання вітчизняного правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб досліджували у своїх роботах Алексійчук К.О., Безвух С.В., Бойчук Т.В., Глуговська С.Л., Іскізаров О.М., Кравченко Н.Г., Лобач О.М., Мазур Т.В., Ревчук О.С., Чемерис М.С., Ходак Є.С. та ін. Наукові доробки вищезгаданих вчених містять змістовні підсумки спостережень, що закладають достатнє підґрунтя для дослідження сутності спеціального правового режиму припинення діяльності неплатоспроможного банку, що досі не вивчалось в прямій постановці питання.

Метою статті є вироблення авторського підходу до визначення категорії спеціального правового режиму припинення діяльності неплатоспроможного банку.

Результати дослідження. Сучасні уявлення про правовий режим ґрунтуються на тому, що це складне багатомірне соціально-політичне явище в системі взаємовідносин індивіду, суспільства та держави.

У той же час, у науковій літературі існують різні підходи до розкриття змісту дефініції «правовий режим», котрі не втратили своєї актуальності й до нині, а тому їх теоретичне узагальнення, на нашу думку, дозволяє сформулювати підхід до розуміння юридичної природи зазначеного явища в контексті предмету нашого дослідження.

Одним з перших тлумачення зазначеної категорії сформулював Ісаков В.Б., котрий отождив його з юридичною формою соціального режиму, який закріплений у правових нормах та забезпечується сукупністю юридичних засобів (Ісаков, 1989, с. 258).

У подальшому на розвиток наукової думки вплинули напрацювання Алексєєва С.С., котрий, в контексті розгляду проблематики щодо типів та систем правового регулювання, одним із перших визначив категорію «правовий режим» як *порядок регулювання*, виражений у комплексі правових засобів, що характеризують поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон та позитивних зобов'язань, що створюють особливий напрям регулювання (Алексєєв, 1995, с. 242-243). Більше того, науковець, досить вдало, зробив наголос на тому, що базисом для кожного такого режиму, так чи інакше, є *спосіб правового регулювання*, зокрема: заборона, дозвіл, позитивне зобов'язання, й визначає сутність правового регулювання (Алексєєв, 1995, с. 243-244). Підтримуємо зазначену позицію, адже дійсно особливості співвідношення зазначених вище складових визначають можливий рівень активності суб'єктів правовідносин, межу їх самостійності та передбачають обмеження й пільги.

Зазначені положення набули подальшого розвитку в роботах Мельгунова В.Д., котрий підтримуючи загальну концепцію дещо формалізував поняття правового режиму, визначивши, що дана категорія *об'єднує певний комплекс правових засобів в єдиний механізм* (Мельгунов, 2008, с. 37-38). На його думку, виходячи саме із специфіки змісту суспільних відносин визначається необхідний правовий режим для забезпечення належного рівня їх врегулювання за посередництвом використання відповідних правових засобів (Мельгунов, 2008, с. 37-38).

Матузов М.І. та Малько О.В. також розкрили це поняття через категорію механізм, а саме як *особливий механізм правового регулювання*, спрямований на конкретні види суб'єктів та об'єктів, пов'язаний із загальнозначущими соціальними процесами, в межах яких вони взаємодіють (Матузов, Малько, 1997, с. 66).

Зважаючи на те, що співвідношення дефініцій «правовий режим» й «правовий механізм» має дискусійний характер, варто навести думку Мінки Т.П., котрий цілком слушно вказав на недопустимість ототожнення цих понять, оскільки власне правовий режим лише реалізується через механізм правового регулювання та являє собою певний порядок і процес дії права (Мінка, 2012, С. 125-127). Також він вважає, що якщо механізм правого регулювання – це юридична категорія, яка показує як здійснюється правове регулювання, то правовий режим – здебільшого змістовна його характеристика, яка показує як реалізується механізм правового регулювання (Мінка, 2012, с. 126-127).

На недопустимість ототожнення категорій «правовий режим» й «механізм правового регулювання» також вказала Мазур Т.В., котра вважає, що правовий режим це – *змістовна характеристика конкретних нормативних засобів, покликаних організувати, ввести в рамки конкретно визначену ділянку життєдіяльності особи*, тоді як механізм правового регулювання означає *систему правових засобів, організованих послідовним способом для подолання перепон, які постають на шляху задоволення інтересів суб'єктів права* (Мазур, 2008, с. 22-23). Також в межах свого дисертаційного дослідження Мазур Т.В., на підставі теоретичного узагальнення, дійшла висновку, згідно існуючі наукові підходи збігаються в позиції про те, що *правовий режим лише реалізується через механізм правового регулювання*, який являє собою загальний порядок, процес дії права (Мазур, 2008, с. 22-23). Підтримуємо таку позицію.

Бахрах Д.М. дійшов висновку, що правовий режим – це *офіційно встановлений особливий порядок правового регулювання*, який виражає сукупність юридичних та організаційних засобів, що використовуються для закріплення соціально-правового стану об'єктів, впливу та напрямків забезпечення їх стійкого функціонування (Бахрах, 2008, с. 478). Зазначений підхід, на наш погляд, концептуально співпадає з висновками Алексєєва С.С.

Дещо інакше цю категорію визначила Шамсумова Є.Ф. Дисертантка вважає, що під цим терміном слід розуміти *особливий порядок законодавчого регулювання діяльності, дій або поведінки фізичних та юридичних осіб у різних сферах суспільних відносин або на окремих об'єктах*, який включає в себе встановлення механізму фактичної реалізації системи стимулів, нормативів, гарантій, заборон, обов'язків, обмежень, а також застосування заходів примусу та притягнення винних до відповідальності (Шамсумова, 2001).

На підставі аналізу наукових праць Бахраха Д.М., Матузова М.І. й Малька О.В., дійшов протилежно висновку Тихомиров Ю.О., котрий акцентував увагу на тому, що *правовий режим не можна ототожнювати ані із загальним правовим регулюванням, ані з процесом реалізації права*,

адже це особливий вид регулювання, в межах якого створюється та використовується специфічна комбінація юридичних, організаційних та інших засобів для забезпечення того чи іншого державного устрою (Тихомиров, 2005, с. 536-537). Зазначений підхід, на нашу думку, має дискусійний характер, оскільки, таке регулювання базується на загальних принципах права й закріплюється відповідними нормативно-правовими актами, а відтак воно не може існувати окремо від правового, проте, на наш погляд, частково слід погодитися з науковцем, що таке регулювання дійсно має особливий характер.

Позицію щодо розкриття поняття «правовий режим» саме через категорію «особливий порядок» також підтримали Придворов П.А. й Бриксина Г.С. Розриваючи зазначену тезу автори зазначили, що під ним слід розуміти *особливий нормативний порядок регулювання*, котрий базується на загальних принципах, об'єднуючи всі його елементи в єдину упорядковану систему, та формується за допомогою встановлених та забезпечених державою правових засобів, *що визначають особливий характер прав і обов'язків (цілей, завдань, функцій), способів та гарантій їх реалізації, специфіку відповідальності за порушення режимних вимог* (Придворов, Бриксина, 2007, с. 19-20).

Вітчизняні вчені-адміністративісти Битяк Ю.П., Гаращук В.М., Дьяченко О.В. в загальних рисах погодились з тим, що своєрідність правового режиму виявляється саме в *особливому порядку виникнення й формування змісту прав і обов'язків учасників адміністративно-правових відносин та їх здійснення, наявності специфічних санкцій, особливих засобів їх реалізації, а також і дії єдиних принципів, загальних положень, які поширюються на дану сукупність правових норм* (Битяк, 2007, с. 268). Його ж сутність авторський колектив сформулював як *певне поєднання правових засобів регулювання, що виявляються в централізованому порядку, імперативному методі правового впливу та юридичній нерівності суб'єктів правовідносин* (Битяк, 2007, с. 268). Підтримуємо таку позицію.

Цікавим також є підхід Макарейко М.В., котрий розглядає дане поняття у загальному вигляді як *загальний режим діяльності органів державного управління з реалізації владних повноважень*, а у вузькому – як *сукупність правил поведінки, діяльності громадян та юридичних осіб, закріплених в нормативно-правових актах, порядок реалізації ними прав та законних інтересів у певних випадках у сфері публічного управління, спрямований на забезпечення суспільного порядку та громадської безпеки спеціально утвореними для цього органами, підрозділами та службами органів державного управління* (Макарейко, 2009, с. 82). Вважаємо, що такий підхід концептуально дозволяє формалізувати спрямованість правового режиму як правової категорії в системі загального правового регулювання суспільних відносин, інакше кажучи його мету.

В оцінці зазначених наукових положень слід враховувати позицію Кузніченка С.О., котрий на рівні дисертаційного дослідження цілком слушно обґрунтував позицію, згідно з якою до розгляду й дослідження правового режиму потрібно підходити з позиції впливу права на суспільні відносини, а не управління людською діяльністю та її процесами, яка без наявності правової форми не має жодного значення для юриспруденції (Кузніченко, 2010, с. 37).

У цілому аналіз розглянутих вище наукових положень дає можливість погодитися з тезою Кузніченка С.О. про те, що в наукових джерелах не існує єдиної загальноновизнаної концепції юридичного феномену «правовий режим» (Кузніченко, 2010, с. 41), проте їх теоретичне узагальнення, на нашу думку, все ж таки дозволяє сформулювати концептуальне бачення про правову природу та дає можливість вирізняти предметні сторони цього явища.

Так, не зважаючи на відносну самотність авторських підходів щодо характеристики правових режимів, на нашу думку, у більшості випадків вони збігаються в акцентах щодо притаманних йому рис. Формалізуючи їх, вважаємо за можливе розглядати *правовий режим як особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, котрий реалізується через відповідний механізм впливу на суб'єктів для досягнення конкретної мети, яка визначається з урахуванням специфіки об'єкта правового регулювання та публічного інтересу*. Відповідно, таке явище слід розглядати як динамічне, тобто таке, що має структурні елементи, стадії й спосіб реалізації.

На наше переконання, риторика про особливий характер правового регулювання у співвідношенні із загальним базується, перш за все, на тому, що таке юридичне регулювання, хоча й засновано на загальних принципах права, втім *застосовується за наявності для того підстав й орієнтовано на певну сферу діяльності з чітко визначеним об'єктом для вирішення притаманних саме йому спеціальних завдань, завдяки використанню оптимально поєднаних правових засобів*.

Якщо вести мову про підстави їх застосування, слід зазначити, що в теорії правового регулювання усталеним є підхід, згідно з яким особливий правовий вплив на суспільні відносини здійснюється за наявності для того передумов, а саме: юридичних фактів та їх сукупності (фактичного складу). Відповідно, у науково-довідковій літературі «юридичний факт» визначається як обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну чи припинення правовідносин (Ісаков, 1980). З іншого боку, фактичний склад постає складовою більш широкою системи фактів, адже включає не лише певну сукупність юридичних фактів, але й значну кількість неюридичних обставин (Ісаков, 1980, с. 6). Більш детальний розгляд зазначеного питання виходить за межі предмету нашого дослідження, втім зазначимо, що фактичний склад також необхідно відрізняти від утворень іншого порядку – складних юридичних фактів, як системи ознак факту, та юридичних конструкцій, як «ідеальної моделі», що відображає складну структуру врегульованих правом суспільних відносин, юридичних фактів або їх елементів (Мазур, 2008, с. 10-21).

Що стосується характеристики правового впливу на суспільні відносини, то Кузніченко С.О. цілком слушно зауважив на тому, що саме такий аналіз лежить в основі розгляду та дослідження правового режиму (Кузніченко, 2010, с. 37). Підтримуємо позицію автора.

Перше на що слід вказати так це те, що зазначений вплив здійснюється на міру юридично можливої поведінки особи, тобто мова йде про офіційно визначні можливості, якими володіє фізична чи юридична особа (суб'єктивні права). Такий висновок можна зробити на підставі аналізу існуючих наукових праць. Наприклад, Алексєєв С.С. також дійшов висновку про те, що правовий режим виникає відносно не всіх ланок правового регулювання, а щодо суб'єктивних прав (Алексєєв, 1995, с. 243).

Що стосується загаданого вище впливу, то під ним розуміють закріплені нормами права три основні способи правового регулювання, як то, дозвіл – надання особі права на власні активні дії; заборона – покладення на особу обов'язку утримуватися від вчинення певної дії; позитивне зобов'язання – покладення на особу обов'язку до активної поведінки (Алексєєв, 1995, с. 225). Тобто, з метою досягнення необхідного рівня впливу, відбувається їх поєднання у певному співвідношенні з урахуванням специфіки об'єкту регулювання.

На думку Алексєєва С.С., комбінація виокремлених способів передбачає те, що один із них становить домінуючу складову, а відтак і визначає його загальну направленість, чим формує відповідний тип правового регулювання (Алексєєв, 1995, с. 225). Підтримуємо позицію автора.

Проаналізувавши наведені вище підходи до визначення категорії «правовий режим», ми дійшли висновку, що важливою характерною ознакою для такого явища є ідентифікація мети його встановлення, тобто на що саме він спрямований. Вважаємо, що така властивість є визначальною, адже саме затребуваний кінцевий результат щодо врегулювання належного об'єкту, з урахуванням його специфіки, формує особливий запит на підбір необхідних способів правового впливу.

Нами відстоюється позиція, згідно з якою відносини із забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб є об'єктом адміністративно-правового регулювання, відповідно загальна спрямованість правового режиму в цій сфері визначається публічним інтересом, а тому й має забезпечуватись адміністративним правом.

Слід зазначити, що правові режими розмежовуються за галузями права, адже для кожної з них притаманний специфічний режим регулювання. Кожен з яких має певну ступінь обмежуючого правового впливу на суб'єктивні права, що й корегує ступінь самостійності суб'єктів у взаємовідносинах з державою, в особі спеціально створених органів. Такий висновок нами зроблено на підставі аналізу наукового доробку Алексєєва С.С. (Алексєєв, 1995, с. 244).

Відповідно, адміністративному праву притаманний власний галузевий режим, в основі якого лежать принципи адміністративно-правового регулювання, методи та способи адміністративно-правового впливу, правовий статус учасників цих відносин. Вважаємо, що певний адміністративно-правовий режим має втілювати особливий порядок регулювання суспільних відносин, котрі виникають у зв'язку з функціонуванням системи гарантування вкладів фізичних осіб, у т.ч. супроводжувати діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у відповідній сфері саме для забезпечення реалізації його компетенції, а також регулювання спеціального об'єкту – специфічного кола суспільних відносин, котрі виникають у зв'язку з реалі-

зацією зазначеним суб'єктом публічної адміністрації своїх повноважень щодо впливу на суб'єктивні права учасників Фонду для захисту публічного інтересу на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Концептуальний розгляд проблематики нормативно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб був здійснений Мазур Т.В., котра також акцентувала увагу на необхідності розробки правового режиму Фонду (Мазур, 2008, С. 5-6, 8). З урахуванням особливостей об'єкту, предмет та методу правового регулювання авторка дійшла висновку, що під даною категорією слід розуміти сукупність закріплених в нормах права правил, що регулюють функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб як державної установи та фонду коштів (або врегульований нормами права специфічний порядок діяльності Фонду) (Мазур, 2008, с. 23-24). Вважаємо, що такий підхід має дискусійний характер, оскільки поза увагою лишаються особливі взаємовідносини між Фондом, як державною установою для виконання спеціальних функцій у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених законодавством, та банками, як обов'язковим учасниками Фонду, власне на яких і здійснюється особливий регулюючий вплив першим у випадку неплатоспроможності останніх.

Відзначимо, що зазначені Мазур Т.В. теоретичні положення потребують перегляду саме в зв'язку із набранням чинності Закону від 23.02.2012 р. № 4452-VI (Закон, 2012), котрий і уточнив його правовий статус в якості державного регулятора сфери гарантування вкладів фізичних осіб, більше того, окрім владних повноважень з формування фонду коштів й відшкодування за вкладами, наділив його виключною правомочністю щодо припинення діяльності неплатоспроможного банку (виведення неплатоспроможних банків з ринку і їх ліквідації), забравши її від Національного банку України. Тобто законодавцем об'єкт правового регулювання було розширено.

Забезпечення ефективного функціонування сфери гарантування вкладів фізичних осіб є бажаним до втілення публічним інтересом, який є похідним від суспільних потреб, тому Фонд гарантування вкладів фізичних осіб з приводу наданих йому повноважень вступає у відносини з Національним банком України та здійснює регулюючий вплив на міру можливої поведінки банків (учасників Фонду). Зазначені відносини мають публічно-правовий характер, в чому й виражається основний зміст державної політики щодо адекватного реагування на соціальні виклики та проблеми в сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Беручи за основу сформульовану позицію Куріним Є.В., згідно з якою частина суспільних потреб, котра підлягає або повинна підлягати правовому забезпеченню, складає зміст поняття «об'єкт правового регулювання» (Куріний, 2016, с. 46), слід дійти висновку про те, що об'єктом адміністративно-правового регулювання мають бути визначені відносини із забезпечення ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Базуючись на аналізі законодавчого забезпечення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, об'єкт адміністровано-правового регулювання сфери гарантування вкладів фізичних осіб буде охоплювати відносини, котрі виникають у зв'язку з функціонуванням системи гарантування вкладів фізичних осіб, в межах яких не лише відносини з приводу виконання Фондом спеціальних функцій із накопичення коштів Фонду та відшкодувань за вкладами, але й щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених Законом від 23.02.2012 р. № 4452-VI.

Слід підтримати думку Мазур Т.В., згідно з якою від обрання належного правового режиму залежить ефективність використання правових засобів для вирішення тих чи інших правових задач (Мазур, 2008, С. 26). Тому з огляду на зазначене вище, вважаємо за можливе визначити категорію «правовий режим гарантування вкладів фізичних осіб» у широкому та вузькому значенні.

У **широкому** розумінні як особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, котрі виникають у зв'язку з функціонуванням системи гарантування вкладів фізичних осіб, а у **вузькому** – як особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, котрі виникають у зв'язку з реалізацією Фондом гарантування вкладів фізичних осіб владних повноважень щодо формування фонду коштів, відшкодування за вкладами, а також виведення неплатоспроможних банків з ринку і їх лікві-

дації, та реалізується через відповідний механізм впливу на суб'єктивні права учасників Фонду для досягнення публічного інтересу.

Слід також відзначити, що відносини з приводу діяльності Фонду по виведенню неплатоспроможних банків з ринку і їх ліквідації мають відносно відособлений характер, адже їх виникнення пов'язуються з певними юридичними фактами, саме за наявності яких Фонд наділяється додатковими повноваженнями й функціями з питань припинення діяльності неплатоспроможних учасників Фонду. Інакше кажучи, вказаній групі відносин притаманний надзвичайний характер, виникають у разі виникнення особливих умов (неплатоспроможність банків), що й зумовлює екстраординарний вплив на їх суб'єктивні права державою, в особі уповноваженої установи (Фонду гарантування вкладів фізичних осіб) на учасників Фонду для захисту публічного інтересу.

Наукову розвідку проблематики організаційно-правових аспектів механізму припинення неплатоспроможного банку здійснила Лобач О.М. також вказала на особливий характер зазначеної групи відносин. Авторка дійшла висновку про те, що загалом механізм припинення неплатоспроможного банку в Україні втілений у спеціальний інститут фінансово-правового регулювання належних процедур, котрий базуються на реалізації владних повноважень в означеній сфері та включає інститути відкликання банківської ліцензії, тимчасової адміністрації та ліквідації, кожен з яких має характерні етапи реалізації з чітко визначеною послідовністю (Лобач, 2012, С. 127). Підтримуємо таку позицію.

Тому слід дійти висновку, що об'єкт адміністративно-правового регулювання сфери гарантування вкладів фізичних осіб є неоднорідним, а відносини, які виникають у зв'язку зі здійсненням Фондом гарантування вкладів фізичних осіб своїх владних повноважень із припинення діяльності неплатоспроможних учасників Фонду є його відносно відособленою складовою.

Зважаючи на вказані вище юридичні властивості правового регулювання, вбачаємо за можливе порушити питання про виокремлення окремого правового режиму із загального правового регулювання суспільних відносин у цій сфері, визначивши його змістом особливий порядок регулювання відносини щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку та їх ліквідації.

У контексті зазначеного проблемного аспекту слід зазначити, що виокремити відповідний правовий режим з-поміж інших явищ, а також розрізнити їх між собою, можна за набором притаманних йому характерних ознак, котрі можливо з'ясувати за допомогою класифікації зазначених правових явищ. Під класифікацією ми розуміємо упорядкований процес умовного розподілу множини об'єктів на певні підмножини за найбільш загальними ознаками.

Так, у науковій літературі існують різні підходи визначення відповідних критеріїв умовного розподілу, кожен з яких дозволяє виділити властивості досліджуваного об'єкту та найбільш повно з'ясувати його зміст, виявити істотні характеристики, місце та значення як цілісного явища в системі правового регулювання. Аналіз існуючого наукового доробку дозволив зробити висновки про те, що адміністративно-правові режими, як правило, розрізняють за такими ознаками як: за масштабом волі громадян і організацій у використанні своїх можливостей для реалізації суб'єктивних прав; за об'єктом-носієм; за видами діяльності; за територією дії; за часовим фактором; за глибиною змін у конституційному статусі громадян і організацій; за юридичною силою акта, що закріплює режим; у т.ч. й за юридичними властивостями тощо.

Юридичні властивості, на нашу думку, є достатньо предметним критерієм розподілу, адже дозволяє найбільш точно врахувати особливості правового режиму пов'язаного з припиненням діяльності неплатоспроможного банку. Вказаний підхід опрацьовували такі вчені як Ведель Ж. (Ведель, 1973, с. 143), Бахрах Д.М. Росинський Б.В., Старілов Ю.М. (Бахрах, Росинський, Старілов, 2008, с. 481-483), Кузніченко С.О. (Кузніченко, 2010, с. 25, 29) та ін. Узагальнивши результати їх досліджень, слід дійти висновку, що за цим критерієм правові режими поділяються на загальні, тобто такі, що розраховані на повсякденну адміністративну діяльність, типові ситуації, а також на спеціальні, котрі розраховані на застосування у разі потреби нормалізації обстановки, створенні умов для ефективного здійснення регламентованих повноважень, належного функціонування окремих об'єктів, режиму тощо. При цьому

спеціальні правові режими формуються на основі загального публічного права як категорія похідного рівня, мають конкретну мету правового регулювання, котра визначає їх напрям, характер і побудову. Підтримуємо такі висновки.

Кузніченко С.О. на підставі теоретичного узагальнення дійшов слушного висновку про те, що спеціальні правові режими, як категорія, являють собою встановлений нормами адміністративного законодавства особливий порядок правового регулювання суспільних відносин в окремих сферах державного управління, пов'язаний з дотриманням суб'єктами права спеціальних правил поведінки (Кузніченко, 2000, с. 23-24). Також науковець зазначив, що такі режими супроводжуються деяким посиленням державно-владного впливу на управлінські відносини, чітким визначенням меж поведінки суб'єктів таких відносин, використанням спеціальних засобів, застосуванням заходів адміністративного примусу, дотриманням встановлених спеціальних правил поведінки (Кузніченко, 2000, с. 24). Підтримуємо зазначені вище висновки.

Таким чином слід дійти висновку, що юридичні властивості правовідносин, котрі виникають у зв'язку з реалізацією Фондом гарантування вкладів фізичних осіб із припинення діяльності неплатоспроможного банку іманентно співпадають з рисами притаманними спеціальному правовому режиму. Базуючись на цьому, вважаємо, що правовий режим в частині припинення діяльності неплатоспроможного банку є спеціальним правовим режимом, під яким слід розуміти особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, котрі виникають у зв'язку з реалізацією Фондом гарантування вкладів фізичних осіб владних повноважень щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку і їх ліквідації, та реалізується через відповідний механізм впливу на суб'єктивні права учасників Фонду для досягнення публічного інтересу.

Висновки. Надане формулювання змісту категорії «спеціальний правовий режим припинення діяльності неплатоспроможного банку» є першою авторською спробою теоретичного обґрунтування підходу до визначення особливого порядку регулювання суспільних відносин, котрі виникають у зв'язку з реалізацією Фондом гарантування вкладів фізичних осіб владних повноважень в сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

У порівнянні із загальним правовим режимом регулювання відносин у зазначеній сфері, сформульований підхід до визначення спеціального правового режиму враховує множинний характер та відносну відособленість відносин саме з приводу виведення неплатоспроможних банків з ринку і їх ліквідації, як особливої складової об'єкту адміністративно-правового регулювання сфери гарантування вкладів фізичних осіб, власне на яку й розрахований його регулюючий вплив за допомогою імперативного методу.

Запровадження такого режиму пов'язується з необхідністю захисту публічного інтересу у разі виникнення особливих умов (неплатоспроможності банків), а також з тим, що для нормалізації ситуації повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, як уповноваженої державної установи в цій сфері, потребують розширення до необхідного рівня для забезпечення адекватного реагування на суб'єктивні права таких банків (учасників Фонду) за посередництвом екстраординарний впливу.

Література

- Ісаков В.Б. Механізм правового регулювання і правові режими / В.Б. Ісаков. *Проблеми теорії держави і права*. 1989. С. 258–261.
- Алексєєв С.С. Теорія права. М. : Видавництво БЕК, 1995. 320 с.
- Мельгунов В.Д. Адміністративно-правове регулювання і адміністративно-правові режими в сфері підприємницької діяльності. М. : Волтерс Клувер, 2008. 160 с.
- Матузов М.І., Малько А.В. Політико-правові режими: актуальні аспекти. *Суспільні науки і сучасність*. 1997. № 1. С. 63-71.
- Мінка Т.П. Онтологічна характеристика правового режиму. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 123-127.
- Мазур Т.В. Правовий режим Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у банках : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Київ, 2008 р. 220 с.
- Бахрах Д.М., Россинский Б.В., Стариков Ю.М. Адміністративне право: Підручник / Д.М. Бахрах, Б.В. Россинский, Ю.М. Стариков. 3-е вид., перегл. та доп. М.: Норма, 2008. 816 с.
- Шамсумова Э.Ф. Правові режими (теоретичний аспект) : автореф. дис. ... к. ю. н: 12.00. 01 / Єкатеринбург, 2001. 15 с.

- Тихомиров Ю.А. Адміністративне право і процес: повний курс. М. : Вид-во Тихомирова М. Ю., 2005. 1115 с.
- Придворов П.А., Бриксіна Г.С. Правовий режим органу державної влади (теоретико-правовий аспект). *Ленінградський юридичний журнал*. 2007. № 3. С. 5-21.
- Адміністративне право України: Підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
- Макарейко М.В. Адміністративне право: конспект лекцій. М. : НОРМА. 2009. 147 с.
- Кузніченко С.О. Становлення та розвиток інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / МВС України, Кримськ. юрид. ін-т ОДУВС. Сімферополь, 2010. 463 с.
- Ісаков В.Б. Фактичний склад і механізми правового регулювання: монографія. С. : Вид-во Сарат. ун-та, 1980. 93 с.
- Мазур Т.В. Правовий режим Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у банках : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Київ, 2008 р. 220 с.
- Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. Дата оновлення 13.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 02.10.2022).
- Курінний Є. Об'єкт та предмет українського адміністративного права: змістовна та аксіологічна сутність категорій. *Публічне право*. № 1 (21). 2016. 43-51.
- Лобач О.М. Фінансово-правове регулювання припинення діяльності неплатоспроможного банку : дис. канд. юр. наук : 12.00.07. Київ, 2012. 155 с.
- Ведель Ж. Адміністративне право Франції / под. ред. М.А. Крутоголова. М. : Прогресс, 1973. 512 с.
- Кузніченко О.С. Надзвичайні адміністративно-правові режими : монографія. Сімферополь : КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2010. 272 с.
- Кузніченко С.О. Надзвичайні спеціальні адміністративно-правові режими у законодавстві України. *Право України*. 2000. №. 12. С. 20-24.

References

- Isakov V.B. (1989). Mekhanizm pravovoho rehuliuвання i pravovi rezhymy [Mechanism of legal regulation and legal regimes]. *Problems of the theory of the state and law*, pp. 258-261.
- Alekseev S.S. (1995). Teoriia prava [Theory of law]. M. Vydavnytstvo BEK, 320.
- Melgunov V.D. (2008). Administratyvno-pravove rehuliuвання i administratyvno-pravovi rezhymy v sferi pidpriemnytskoi diialnosti [Administrative and legal regulation and administrative and legal regimes in the field of entrepreneurial activity]. M. Volters Kluver. 160.
- Matuzov M.I., Malko A.V. (1997). Polityko-pravovi rezhymy: aktualni aspekty [Political and legal regimes: current aspects]. *Social sciences and modernity*, 1, pp. 63-71.
- Minka T.P. (2012) Ontolohichna kharakterystyka pravovoho rezhymu [Ontological characteristics of the legal regime]. *Law and society*, 3, pp.123-127.
- Mazur T.V. (2008) Pravovi rezhyim Fondu harantuvannya vkladiv fizychnykh osib u bankakh [Legal regime of the Fund for Guaranteeing Deposits of Individuals in Banks], Kyiv. 2008, 220.
- Bahrah D.M., Rossynskiy B.V., Starylov U.M. (2008). Administratyvne pravo [Administrative Law], Vol. 3. M. : Norma. 816.
- Shamsumova E.F. (2001). Pravovi rezhymy (teoretychnyj aspekt) [Legal regimes (theoretical aspect)]. Ekaterenburg. 15.
- Tihomirov U.A. (2005) Administratyvne pravo i protses: povnyi kurs [Administrative law and process: a full course]. Tihomirowa U.A. 1115.
- Prydvorov P.A., Bryksina G.S. (2007). Pravovi rezhyim orhanu derzhavnoi vlady (teoretyko-pravovyi aspekt) [Legal regime of a public authority (theoretical and legal aspect)]. *Leningradskiy urydychniy gurnal*. 3, pp. 5-21.
- Bytiak U.P., Garashuk O.V., Diachenko O.V. (2007). Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine]. K. : Urinkom Inter. 544.
- Makareiko M.V. (2009). Administratyvne pravo: konspekt lektsii [Administrative law: lecture notes]. M. : NORMA. 147.
- Kuznichenko S.O. (2010). Stanovlennia ta rozvytok instytutu nadzvychnykh administratyvno-pravovykh rezhymiv v Ukrainy [Formation and development of the institute of emergency administrative and legal regimes in Ukraine]. Simferopol: ODUVS. 463.
- Isakov V.B. (1980). Faktychnyi sklad i mekhanizmi pravovoho rehuliuвання [The actual composition and mechanisms of legal regulation]. S.: Vydavnytstvo Saratovskogo universytetu. 93.

- Mazur T.V. (2008). Pravovyi rezhym Fondu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib u bankakh [Legal regime of the Fund for Guaranteeing Deposits of Individuals in Banks]: Kyiv. 220.
- Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib (2012): Zakon Ukrainy: [On the system of guaranteeing deposits of individuals: Law of Ukraine]: № 4452-VI. 13.04.2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.
- Kurinnyy E. (2016). Obiekt ta predmet ukraïnskoho administratyvnoho prava: zmistovna ta aksiolohichna sutnist katehorii [Object and subject of Ukrainian administrative law: substantive and axiological essence of categories]. *Public law*, 1(21), pp. 43-51.
- Lobach O.M. (2012) Finansovo-pravove rehuliuвання pryrynennia diialnosti neplatospromozhnogo banku. Kyiv. 155. [Financial and legal regulation of termination of an insolvent bank]
- Vedel G. (1973). Administratyvne pravo Frantsii [Administrative law of France]. M.: Progress. 512.
- Kuznichenko S.O. (2010). Nadzvychaini administratyvno-pravovi rehzymy [Extraordinary administrative and legal regimes]. Simferopol: KRP "Vydavnytvo" rymnavchpeddergvydav". 272.
- Kuznichenko S.O. (2000). Nadzvychaini spetsialni administratyvno-pravovi rehzymy u zakonodavstvi Ukrainy [Extraordinary special administrative and legal regimes in the legislation of Ukraine]. *Law of Ukraine*, 12, pp. 20-24.

Анотація

Соловйова Н. А. Поняття спеціального правового режиму припинення діяльності неплатоспроможного банку. – Стаття.

У публікації проаналізовано типові підходи до визначення поняття «правовий режим», на підставі чого автором визначено предметні ознаки цього явища. Сформульовано підхід до розуміння його юридичної природи, згідно з яким під правовим режимом слід розуміти особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, котрий реалізується через відповідний механізм впливу на міру можливої поведінки суб'єктів для досягнення конкретної мети, яка визначається з урахуванням специфіки об'єкта правового регулювання та публічного інтересу. Констатується, що особливий характер такого регулювання пов'язується з наявністю окремих підстав до його застосування, орієнтованістю на вирішення спеціальних завдань в окремій сфері діяльності з чітко визначеним об'єктом саме завдяки використанню оптимально поєднаних правових засобів.

Констатовано, що мета запровадження правового режиму продиктована публічним інтересом та є визначальною ризикою для виокремлення адміністративно-правового режиму, котрий забезпечує реалізацію компетенції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, у т.ч. щодо впливу на суб'єктивні права учасників Фонду для захисту публічного інтересу на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Обґрунтовано авторський підхід до формулювання категорії «правовий режим гарантування вкладів фізичних осіб» й надано її визначення у широкому та вузькому значенні. Зазначені положення дозволили врахувати множинний характер відносини із забезпечення ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб як об'єкту адміністративно-правового регулювання. З'ясовано юридичні властивості його складових та, з урахуванням наявних підходів до класифікації правових режимів за таким критерієм, виокремлено особливу групу відносини, котрі виникають у зв'язку з припиненням діяльності неплатоспроможного банку. Вперше розроблено підхід до формулювання й розкриття змісту категорії «спеціальний правовий режим припинення діяльності неплатоспроможного банку».

Ключові слова: правовий режим, гарантування вкладів, припинення, виведення, ліквідація.

Summary

Solovyova N. A. The concept of a special legal regime for the termination of an insolvent bank. – Article.

The publication analyzes typical approaches to the definition of the concept of "legal regime", on the basis of which the author defines the objective features of this phenomenon. An approach to understanding its legal nature is formulated, according to which a legal regime should be understood as a special order of legal regulation of social relations, which is implemented through an appropriate mechanism of influence on the degree of possible behavior of subjects to achieve a specific goal, which is determined taking into account the specifics of the object of legal regulation and public interest. It is noted that the special nature of such regulation is associated with the presence of separate grounds for its application, orientation towards the solution of special tasks in a separate field of activity with a clearly defined object thanks to the use of optimally combined legal means.

It was established that the purpose of introducing the legal regime is dictated by the public interest and is a defining risk for the separation of the administrative-legal regime, which ensures the implementation of the

competence of the Individual Deposit Guarantee Fund, including regarding the influence on the subjective rights of the participants of the Fund for the protection of public interest on the basis of the inviolability of the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen.

The author's approach to the formulation of the category "legal regime of guaranteeing deposits of individuals" is substantiated and its definition in a broad and narrow sense is provided. The mentioned provisions made it possible to take into account the multiple nature of the relationship to ensure the effective functioning of the deposit guarantee system of natural persons as an object of administrative and legal regulation. The legal properties of its components are clarified and, taking into account the existing approaches to the classification of legal regimes according to such a criterion, a special group of relationships that arise in connection with the termination of the insolvent bank's activities is singled out. For the first time, an approach to the formulation and disclosure of the content of the category "special legal regime of termination of an insolvent bank" was developed.

Key words: legal regime, deposit guarantee, termination, withdrawal, liquidation.